

วิทยานิพนธ์นี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจของ “สังคมชานนา” ในภาคอีสานตั้งแต่ พ.ศ. 2500-2550 โดยพิจารณาการปรับตัวของชานนาและความเปลี่ยนแปลงของ “สังคมชานนา” ที่เชื่อมโยงกับความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคมในช่วงเวลาดังกล่าว จนกระทั่งความเปลี่ยนแปลงนั้นได้นำมาซึ่ง “การอวสานของสังคมชานนา” กรณีศึกษา คือหมู่บ้านกู่กาสิงห์ อำเภอเกษตรวิสัย จังหวัดร้อยเอ็ด ซึ่งเป็นหมู่บ้านที่อยู่ในเขตทุ่งกุลาร้องไห้

แม้ว่าในอดีตที่ผ่านมาในวงวิชาการสังคมศาสตร์และประวัติศาสตร์จะมีการอธิบายความเปลี่ยนแปลงของสังคมชานนาไว้ค่อนข้างมาก แต่ส่วนใหญ่มักยึดติดกับกรอบการอธิบายที่ว่าสังคมชานนายังคงดำรงอยู่ได้แม้ว่าระบบเศรษฐกิจจะเปลี่ยนเข้าสู่ระบบทุนนิยม ทั้งนี้ก็เพราะมี “วัฒนธรรมชุมชน” ที่ทำให้ชานนาช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ซึ่งกรอบการคำอธิบายชุดนี้ไม่เอื้อให้เกิดความเข้าใจอย่างชัดเจนต่อความเปลี่ยนแปลงอันไพศาลของสังคมชานนาไทย

จากการศึกษา “สังคมชานนา” ในหมู่บ้านกู่กาสิงห์ พบว่าการก่อรูปของสังคมชานนาในหมู่บ้านนี้เกิดขึ้นในช่วงก่อนทศวรรษ 2500 โดยเป็นการรวมตัวกันสร้าง “สังคมชานนา” ในหลายมิติ ทั้งมิติทางการผลิต สังคม พิธีกรรมและความเชื่อ อันเป็นพื้นฐานของการอยู่รอดของครอบครัวและชุมชนชานนาในช่วงสมัยที่รัฐยังไม่ได้ขยายบทบาทในการควบคุมและการบริการเข้าไปสู่ชุมชนอย่างเข้มข้น

การดำเนินนโยบายพัฒนาประเทศภายใต้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติในทศวรรษ 2500 เป็นต้นมา ได้ทำให้ชาวนาเริ่มปรับตัวด้วยการหันมาปลูกพืชเชิงเดี่ยวเพื่อป้อนผลผลิตให้กับตลาด แม้ว่าในระยะแรกพวกเขาจะมีได้ละทิ้งระบบการผลิตแบบเลี้ยงชีพไปโดยสิ้นเชิง แต่ก็มี ความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคมไม่น้อย เช่น มีการทำนาโดยใช้เครื่องจักรทางการเกษตร คือ รถไถนาเดินตาม และการเกิดการแตกตัวทางชนชั้น ซึ่งนับเป็นจุดเริ่มต้นที่นำไปสู่การล่มสลายของ สังคมชาวนาในเวลาต่อมา

ความเปลี่ยนแปลงของ “สังคมชาวนา” ทวีความเข้มข้นมากขึ้นช่วงปลายทศวรรษ 2520 เป็นต้นมา โดยชาวนาได้มีโอกาสใช้ “ทุนเข้มข้น” เพื่อ “ปลูกพันธุ์ข้าวใหม่” ที่มุ่งเน้นผลิตเพื่อป้อนตลาดเป็นหลัก จากการตัดสินใจเชิงธุรกิจของชาวนาทำให้มีการนำเครื่องจักรขนาดใหญ่ คือ รถไถนา กับรถเกี่ยวข้าวมาใช้แทนการใช้แรงงานคน ต่อมาชาวนาก็เริ่มทำธุรกิจด้วยการนำเครื่องจักรออกไปรับจ้างในหมู่บ้าน และขยายออกไปรับจ้างนอกเขตหมู่บ้าน ขณะเดียวกันการแตกตัวทางชนชั้นที่เกิดขึ้นก่อนหน้านี้อาจทำให้ชาวนาแต่ละชนชั้นทำให้ออกโอกาสในการปรับตัวได้ไม่เท่ากัน ชาวนารวยสามารถที่ปรับตัวเข้าสู่การผลิตเชิงพาณิชย์ได้เป็นอย่างดี ขณะที่ชาวนากลางและชาวนาจนปรับตัวได้น้อยกว่า ชาวนากลางได้หันเข้าสู่การเป็นผู้ประกอบการทั้งในและนอกภาคเกษตรกรรม ส่วนชาวนาจนเปลี่ยนตนเองมาสู่การเป็นแรงงานรับจ้างในภาคการผลิตที่ไม่เป็นทางการนอกภาคเกษตรกรรม หรือกลายเป็นผู้ประกอบการรายย่อยในหมู่บ้าน

ท่ามกลางความเปลี่ยนแปลงระบบเศรษฐกิจส่งผลให้เกิดความเปลี่ยนแปลงในความเชื่อและ พิธีกรรมที่ครั้งหนึ่งเคยจรโลง “สังคมชาวนา” เอาไว้ จนกระทั่งกลายเป็นพิธีกรรมของครอบครัว ชาวนาแต่ละครอบครัว ไม่ใช่เป็นพิธีกรรมของชุมชนที่ทำหน้าที่ในการจรโลง “สังคมชาวนา” อีกต่อไป

ผลการศึกษาทำให้เห็นได้ชัดว่าการเกิดขึ้นของ “สังคมชาวนา” อันเป็นการสร้างสรรค์อย่าง ยิ่งใหญ่ของชาวนาเพื่อทำให้ทุกคนในชุมชนอยู่รอดได้นั้น เกิดขึ้นในช่วงเวลาหนึ่งในอดีตที่ชีวิต ชาวนาเต็มไปด้วยความยากแค้นรอบด้านเท่านั้น จึงไม่สมควรที่วงวิชาการจะยึดถือเป็นภาพแทน ความจริงของสังคมไทยจนมองสังคมไทยอย่างหุคหนึ่ง ในลักษณะของภาพอุดมคติ มิฉะนั้นแล้ว ก็จะเป็นการมองข้ามพลังในการปรับตัวของชาวนา ที่ทำให้ชาวนาสามารถก้าวพ้นความยากแค้นรอบ ด้านมาสู่ยุคปัจจุบัน

By considering the changes during 1957-2007 in the Isan “peasant society” of Kugasing village situated in Roi Ed province from a socio-economic perspective, the author aims to challenge the powerful “communal culture” paradigm, which states that “peasant society” still exists in the present because the transformation of economic system from agrarian economy to capitalism has not stimulated serious changes in “peasant society.”

The author argues that the transformation of the economic system from an agrarian economy to capitalism led to “the demise of peasant society.” From the research conducted in Kugasing village, the author found that there have been many significant changes in the Isan “peasant society” since the 1960s.

Before the 1960s, the “peasant society” in Kugasing village had been formed and developed. Without strong intervention from the Thai state, which had not fully exerted their control over local communities in the pre-1960s era, peasants in Kugasing village had created their own social, economic, and cultural norms to propel their community. Then, in the 1960s, the period of great transformation, the implementation of The National Economic and Social Development Plan, which led capitalism permeate to the local level, stimulated significant changes in the “peasant society.” For instance, though peasants still used a multiple-cropping technique, which provided them with enough food to be self-sufficient at the communal level,

they began to adopt a market driven mono-cropping technique. The beginning of a mono-cropping technique stimulated embryonic but significant changes in “peasant society”; these changes including the beginning of the use of machines for intensive farming by farmers and the diversification of social and economic classes.

The abovementioned changes intensified in the late 1980s, as capitalism deeply permeated to the local level. Beginning in the late 1980s, many peasants decided to completely abandon multiple-cropping techniques and began to plant “fragrant rice” for the external market only. As peasants chose to engage in capitalism intensively, they used large-scale machines for production instead of labor-intensive non-machine methods. The reliance on large-scale machines allowed well-to-do farmers, who have enough capital to buy expensive machines, such as large-scale tractors, to reap profits from their fellow agrarian producers by hiring out their tractors. Meanwhile, the diversification of social and economic classes, which have occurred since the 1960s, led to unequal abilities between different classes of agrarian producers to adapt to the changing environment in the 1980s. The upper-class peasants could properly adapt to commercialized agriculture, while the middle and lower-classes had many problems; in addition, the middle-class peasants were forced to change their status from farmers to be entrepreneurs in and outside agricultural sectors, while the lower-class peasants were forced to be petty entrepreneurs in the village or the labors in non-agricultural informal sector.

The changing economic conditions also affected community beliefs and rituals, which were the main factors in maintaining the “peasant society.” Many rituals were changed from community-oriented affairs to private affairs; hence, there was a loss of cultural factors that helped maintain the bond between peasants. This phenomenon led to “the demise of the peasant society in Kugasing village.”

In conclusion, this research shows that “peasant society” only existed in a pre-capitalized economy where mutual co-operation was necessary for the survival of the peasants. Therefore, Thai academia should not view “peasant society” as if it has never changed, because this perception can not lead to any further comprehensive and in-depth understanding of Thai peasant lives.